

واج آرایی «گ»/ دیوانگان استعاره از ضحاکیان دیو سرشت/ نهان، پراگنده: تضاد / فرزندگان، دیوانگان: تضاد/ مصراع دوم کنایه از رایج شدن شیوه دیو صفتان و ظالمان/ دیوانگان (۱. دیوانه ها ۲. دیو سیرتان): ایهام/ واج آرایی «ن»

هنر خوار شد، جادویی ارجمند   نهان راستی، آشکارا گزند

هنر مجاز از همه چیزهای با ارزش/ جادویی مجاز از همه چیزهای بی ارزش/ «هنر، جادویی»، «خوار، ارجمند»، «نهان، آشکارا» و «راستی، گزند»: تضاد/ واج آرایی «ر»

بر آمد برین روزگار دراز   کشید ازدهافش به تنگی فراز

دراز- فراز: جناس ناهمسان/ روزگار بر آمدن کنایه از مدتی سپری شد/ واج آرایی «ر»/ مانند کردن ضحاک به ازدها: تشبیه/ به تنگی فراز کشیدن کنایه از خوار و بینوا شدن و فر و شکوه خود را از دست دادن (در سختی و تنگنا افتادن)

چنان بُد که ضحاک را روز و شب   به نام فریدون گشادی دو لب

اغراق: در نام بردن از فریدون/ روز و شب مجاز از همیشه/ لب گشودن کنایه از سخن گفتن/ شب، لب: جناس ناهمسان / فریدون، ضحاک: مراعات نظیر و تضاد محتوایی

ز هر کشوری مهتران را بخواست   که در پادشاهی کند پشت راست

کشور و پادشاهی: مراعات نظیر/ پشت راست کردن کنایه از اسوده و سربلند زیستن/ واج آرای «ر»/ کشور مجاز از منطقه و دیار

از آن پس چنین گفت با موبدان   که ای پرهنر با گهر بخردان

واج آرایی «ر»/ موبدان، بخردان، پر هنر، باگهر: مراعات نظیر

مرا در نهانی یکی دشمن است   که بر بخردان این سخن روشن است

نهانی و روشن: تضاد/ واج آرایی «ر - ن»

به سال، اندکی و به دانش بزرگ   گوی، بد نژادی، دلیر و سترگ

گو، دلیر، سترگ: مراعات نظیر/ اندکی، بزرگ: تضاد/ واج آرایی «گ»

یکی محضر اکنون بباید نوشت   که جز تخم نیکی، سپهبد نکشت

نوشت و کشت: جناس ناهمسان/ تخم نیکی کاشتن کنایه از نیکوکار بودن/ تخم نیکی: اضافه تشبیهی/ تخم، نکشت: مراعات نظیر

ز بیم سپهبد همه راستان   بر آن کار گشتند همداستان

داستان و راستان: جناس/ همداستان شدن کنایه از همراه و موافق شدن

بر آن محضر ازدها ناگریز   گواهی نوشتند برنا و پیر

برنا، پیر: تضاد/ واج آرایی «ر»/ ازدها استعاره از ضحاک/ برنا و پیر مجاز از همه افراد و بزرگان

هم آن که یکایک ز درگاه شاه   بر آمد خروشیدن دادخواه

واج آرایی «ا»

ستم دیده را پیش او خواندند   بر نامدارانش بنشانند

واج آرایی «ش»

بدو گفت مهتر به روی دژم   که بر گوی تا از که دیدی ستم؟

گفت، گوی: اشتقاق/ ستم دیدن: حس آمیزی/ که: ۱- که (حرف ربط) ۲- که (چه کسی): جناس همسان/ به، که: جناس ناهمسان/ دیدن و گفتن: مراعات نظیر

خروشید و زد دست بر سر ز شاه   که شاهان منم کاوه دادخواه!

دست بر سر زدن کنایه از اظهار غم، ناراحتی و بدبختی/ دست، سر: مراعات نظیر/ بر، سر: جناس ناهمسان / شاه : تکرار

یک بی زیان مرد آهنگرم   ز شاه، آتش آید همی بر سرم

شاه مجاز از ضحاک/ آتش استعاره از ظلم و ستم و مصیبت (= آزار و آسیب بسیار)/ آتش بر سر آمدن کنایه از مورد ظلم و ستم شدید قرار گرفتن/ بر، سر: جناس ناهمسان/ سرمجاز از کل وجود

تو شاهی و گر ازدها پیکری   بیاید بدین داستان داوری

ضحاک به ازدها تشبیه شده است/ واج آرایی «ا»

که گر هفت کشور به شاهی تو راست   چرا رنج و سختی همه بهر ماست

مصراع اول کنایه از قدرتمندی/ مصراع اول اغراق/ هفت کشور مجاز از جهان/ واج آرایی «ر»/ را، ما: جناس ناهمسان

سپهبد به گفتار او بنگرید   شگفت آمدش کان سخن ها شنید

واج آرایی «ش»/ گفتار، سخن، شنیدن: مراعات نظیر/ نگریستن کنایه از توجه کردن/ نگریستن به گفتار: حس آمیزی

بدو باز دادند فرزند او   به خوبی بجستند پیوند او

جستن پیوند او کنایه از او را علاقه مند کردن/ واج آرایی «ب-د»/ فرزند، پیوند: مراعات نظیر

بفرمود پس کاوه را پادشا   که باشد بر آن محضر اندر گوا

واج آرایی «ا»/ محضر، گوا: تناسب

چو بر خواند کاوه، همه محضرش   سبک، سوی پیران آن کشورش

کشور مجاز از حکومت/ پیران مجاز از بزرگان و صاحب منصبان حکومت

خروشید کای پایمردان دیو   بریده دل از ترس گیهان خدیو

دیو استعاره از ضحاک/ دل بریدن کنایه از دور شدن و بی توجهی (مصراع دوم کنایه از نترسیدن از خدا)/ دیو، خدیو: جناس

ناهمسان/ واج آرایی «د»

همه سوی دوزخ نهادید روی   سپردید دل ها به گفتار اوی

سوی، روی، اوی: جناس ناهمسان/ روی نهادن کنایه از رفتن و گرایش پیدا کردن/ سوی دوزخ رو نهادن کنایه از کارهای

نادرست و جهنمی کردن/ دل سپردن کنایه از پیروی کردن و علاقمند شدن

نباشم بدین محضر اندر گوا   نه هرگز براندریشم از پادشا

واج آرایی «ن»

خروشید و برجست لرزان زجای   بدیدید و بسپرد محضر به پای

جای، پای: جناس ناهمسان/ لرزان بودن کنایه از شدت خشم/ به پا سپردن کنایه از بی ارزش کردن

چو کاوه برون شد ز درگاه شاه   بر او انجمن گشت بازارگاه

بازارگاه مجاز از مردم و اهل بازار

همی بر خروشید و فریاد خواند   جهان را سراسر سوی داد خواند

داد ایهام تناسب دارد: ۱- عدالت (قابل قبول) ۲- فریاد (غیر قابل قبول و متناسب با خروشید و خواند)/ واج آرایی «د»/ جهان

مجاز از مردم جهان/ فریاد خواندن کنایه از یاری خواستن

از آن چرم کاهنگران پشت پای   بپوشند هنگام زخم درای

واج آرایی «ا»/ «آهنگران، چرم، زخم، درای» و «پا، بپوشند»: مراعات نظیر/ چرم مجاز از پیش بند چرمین آهنگران

همان کاوه آن بر سر نیزه کرد   همان گه ز بازار برخاست گرد

«بر، سر» و «کرد، گرد»: جناس ناهمسان/ مصراع دوم کنایه از شلوغ شدن و قیام کردن/ واج آرایی «ر»

خروشان همی رفت نیزه به دست   که ای نامداران یزدان پرست

واج آرایی «ن»

کسی کاو هوای فریدون کند   دل از بند ضحاک بیرون کند

فریدون و ضحاک: تضاد/ هوای کسی کردن کنایه از طرفداری کردن/ دل از بند بیرون کردن کنایه از فراموش کردن و اطاعت

نکردن/ واج آرایی ن

بیوید کاین مهتر آهرمن است   جهان آفرین را به دل، دشمن است

دل مجاز از تمام وجود/ آهرمن، جهان آفرین: تضاد/ مانند کردن مهتر به آهرمن: تشبیه/ واج آرایی «ن»

همی رفت پیش اندرون مرد گرد   جهانی بر او انجمن شد، نه خُرد
جهان مجاز از مردم جهان/ گرد، خرد: جناس ناهمسان/ واج آرای «ن»
بدانست خود کافریدون کجاست   سر اندر کشید و همی رفت راست
سر اندر کشیدن کنایه از رفتن و راه خود را پیش گرفتن
بیامد به درگاه سالار نو   بدیدندش آنجا و برخاست عَو
واج آرای «د»/ نو، عو: جناس ناهمسان

فریدون چو گیتی بر آن گونه دید   جهان پیش ضحاک وارونه دید
فریدون و ضحاک: تضاد محتوایی/ جهان را وارونه دیدن کنایه از شکست خوردن و سرنگون شدن/ واج آرای «ن»
همی رفت منزل به منزل چو باد   سری پر ز کینه، دلی پر ز داد
کینه و داد: تضاد/ پر ز (پر از): تکرار/ دل مجازاً تمام وجود/ منزل: تکرار/ سر پر از کینه داشتن کنایه از دشمنی و نفرت/ دلی پر
از درد داشتن کنایه از عدالت خواه بودن/ سر، دل: مراعات نظیر/ باد، داد: جناس ناهمسان/ مانند کردن فریدون به باد: تشبیه/
مصراع اول اغراق

به شهر اندرون هر که بُرنا بدند   چه پیران که در جنگ، دانا بدند
برنا، پیر: تضاد/ واج آرای «ن»/ «هر، در» و «که، چه»: جناس ناهمسان/ که: ضمیر (کس): که: حرف پیوند: جناس همسان
سوی لشکر آفریدون شدند   ز نیرنگ ضحاک بیرون شدند
شدند: جناس همسان (معنی متفاوت دارند)/ آفریدون و ضحاک: تضاد/ بیرون شدن کنایه از رستن و رهایی یافتن/ مصراع دوم
کنایه از سرپیچی کردن و نجات یافتن/ واج آرای ن

پس آن گاه ضحاک شد چاره جوی   ز لشکر سوی کاخ بنهاد روی
لشکر مجازاً لشکر گاه/ روی نهادن کنایه از رفتن/ سوی، جوی، روی: جناس ناهمسان
ز بالا چو پی بر زمین بر نهاد   بیامد فریدون به کردار باد
مانند کردن فریدون به باد: تشبیه/ واج آرای «ب»/ مصراع دوم اغراق
بر آن گرزه گاو سر دست بُرد   بزد بر سرش ترگ بشکست خرد
گاو سر: تشبیه/ واج آرای «ب-گ»/ سر، دست: مراعات نظیر/ گرز، ترگ: مراعات نظیر/ «بر، سر» و «برد، خرد»: جناس
ناهمسان

بیاورد ضحاک را چون نَوَند   به کوه دماوند کردش به بند
چون نوند کنایه از تند و سریع/ واج آرای «ن-د»/ مانند کردن ضحاک به نَوَند: تشبیه
از او نام ضحاک چون خاک شد   جهان از بد او همه پاک شد
تشبیه نام ضحاک به خاک/ خاک، پاک: جناس ناهمسان/ چون خاک شد کنایه از شکست خوردن و خوار شدن

ادامه درس دوازدهم: گنج حکمت

با جوانان چو دست بگشادی   پای گردون پیر بربستی
اغراق در مهارت و حيله گری/ پای گردون: اضافه استعاری/ «جوان، پیر» و «گشاد دست، بر بستن پا»: تضاد/ دست گشادن
کنایه از اقدام کردن، در اینجا اقدام به مبارزه کردن و کشتی گرفتن/ بستن پا کنایه از گرفتار و شکست دادن/ دست و پا:
مراعات نظیر/ نسبت دادن پیر و پا به گردون: تشخیص/ گردون مجازاً روزگار

زور داری، چون نداری عِلِمِ کار -   لاف آن نتوان به آسانی زدن
داری و نداری: تضاد فعلی/ واج آرای «ر»/ لاف زدن کنایه از خودستایی

درس چهاردهم: حمله حیدری

دلیران میدان گشوده نظر   که بر کینه اول که بندد کمر